

ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ Α

1

1252^a Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ
πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυίαν (τοῦ γὰρ
εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δῆ-
λον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ
5 καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας
περιέχουσα τὰς ἄλλας. αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις
καὶ ἡ κοινωνία ἢ πολιτικὴ. ὅσοι μὲν οὖν οἴονται πολιτικὸν
καὶ βασιλικὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ δεσποτικὸν εἶναι τὸν
αὐτὸν οὐ καλῶς λέγουσιν (πλήθει γὰρ καὶ ὀλιγότητι νομί-
10 ζουσι διαφέρειν ἀλλ' οὐκ εἶδει τούτων ἕκαστον, οἷον ἂν μὲν
ὀλίγων, δεσπότην, ἂν δὲ πλειόνων, οἰκονόμον, ἂν δ' ἔτι
πλειόνων, πολιτικὸν ἢ βασιλικὸν, ὡς οὐδὲν διαφέρουσαν
μεγάλην οἰκίαν ἢ μικρὰν πόλιν· καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ
βασιλικὸν, ὅταν μὲν αὐτὸς ἐφεστήκη, βασιλικὸν, ὅταν δὲ
15 κατὰ τοὺς λόγους τῆς ἐπιστήμης τῆς τοιαύτης κατὰ μέρος
ἄρχων καὶ ἀρχόμενος, πολιτικόν· ταῦτα δ' οὐκ ἔστιν ἀληθῆ).
δῆλον δ' ἔσται τὸ λεγόμενον ἐπισκοποῦσι κατὰ τὴν ὑψη-
γημένην μέθοδον. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύν-
θετον μέχρι τῶν ἀσυνθέτων ἀνάγκη διαιρεῖν (ταῦτα γὰρ ἐλά-
20 χιστα μόρια τοῦ παντός), οὕτω καὶ πόλιν ἐξ ὧν σύγκειται
σκοποῦντες ὀψόμεθα καὶ περὶ τούτων μᾶλλον, τί τε δια-
φέρουσιν ἀλλήλων καὶ εἴ τι τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ
ἕκαστον τῶν ῥηθέντων.

POLITIKA I

1

Když uvážíme, že každá obec je určitým společenstvím a že každé 1252^a
společenství je utvořeno pro nějaké dobro (neboť všichni konají
všechno pro něco, co se jim zdá dobré), stane se zřejmým, že sice
všechna společenství směřují k nějakému dobru, ale nejvíce a k nej-
významnějšímu ze všech dober směřuje společenství, které je 5
všechn nejvýznamnější a zahrnuje v sobě všechna ostatní. Je to tak-
zvaná obec, občanské společenství.

Ti, kdo se domnívají, že být politikem, králem, hospodářem
a pánem je totéž, neusuzují správně; neboť jsou přesvědčeni, že se to
od sebe odlišuje jen velkým a malým počtem, nikoli však druhem, 10
asi tak, že kdo vládne jen malému počtu, je pánem, kdo většímu,
hospodářem, a kdo ještě většímu, politikem nebo králem; jako by se
velká domácnost v ničem nelišila od malé obce. Pokud jde o politika
a krále, vládne-li někdo sám, je prý králem, avšak vládne-li a pod-
řizuje-li se střídavě podle zásad příslušné nauky, je politikem. 15

Tato tvrzení však nejsou pravdivá, což se stane zřejmým, když
to, co bylo uvedeno, budeme zkoumat metodou postupného roz-
boru.

Jako je totiž třeba i při jiných zkoumáních rozložit něco slo-
ženého až na jeho nesložené prvky (neboť to jsou nejmenší části 20
celku), tak i když prozkoumáme, z čeho se obec skládá, lépe uvidí-
me, čím se uvedené druhy vlády od sebe liší a zda lze něco odborně
stanovit o každém z nich.

Εἰ δὴ τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυόμενα βλέψειεν,
 25 ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν τούτοις κάλλιστ' ἂν οὕτω
 θεωρήσειεν. ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ
 ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρην τῆς
 γεννήσεως ἔνεκεν (καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ
 30 οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον), ἄρχον δὲ φύσει καὶ
 ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ
 διανοίᾳ προορᾶν ἄρχον φύσει καὶ δεσπότην φύσει, τὸ δὲ
 δυνάμενον τῷ σώματι πονεῖν ἀρχόμενον καὶ φύσει δού-
 1252^b λον· διὸ δεσπότη καὶ δούλῳ ταῦτό συμφέρει. φύσει μὲν
 οὖν διώριστα τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον (οὐθὲν γὰρ ἡ φύσις
 ποιεῖ τοιοῦτον οἷον οἱ χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν,
 πενιχρῶς, ἀλλ' ἐν πρὸς ἕν· οὕτω γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλ-
 5 λιστα τῶν ὀργάνων ἕκαστον, μὴ πολλοῖς ἔργοις ἀλλ' ἐνὶ
 δουλεύον). ἐν δὲ τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον τῇ
 αὐτῇ ἔχει τάξιν. αἴτιον δ' ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔχου-
 σιν, ἀλλὰ γίνεταί ἡ κοινωνία αὐτῶν δούλης καὶ δούλου. διὸ
 φασιν οἱ ποιηταὶ „βαρβάρων δ' Ἑλληνας ἄρχειν εἰκός“,
 10 ὡς ταῦτό φύσει βάρβαρον καὶ δούλον ὄν. ἐκ μὲν οὖν τού-
 τῶν δύο κοινωνιῶν οἰκία πρώτη, καὶ ὀρθῶς Ἡσίοδος
 εἶπε ποιήσας „οἶκον μὲν πρῶτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀρο-
 τήρα“. ὁ γὰρ βοῦς ἀντ' οἰκέτου τοῖς πένησιν ἐστίν. ἡ μὲν
 οὖν εἰς πάσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν
 15 οἰκός ἐστιν, οὗς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπύους, Ἐπιμενίδης
 δὲ ὁ Κρήσις ὁμοκάπους·

Stejně jako při jiných zkoumáních bude i v tomto případě nejlepším 25
 postupem, budeme-li zkoumat věci od počátku, jak se přirozeně
 vyvíjejí.

Je tedy nutné, aby se nejprve sdružovali ti, kteří nemohou být
 jeden bez druhého. Tak se sdružují žena a muž za účelem plození
 (a to nikoli na základě záměrné volby, nýbrž jako u ostatních živo-
 30 čichů a rostlin z přirozené touhy zanechat po sobě takovou bytost,
 jakou jsou oni sami). Rovněž ti, kteří jsou svou přirozeností určeni
 k vládě, sdružují se pro zachování života s těmi, kteří jsou svou přiro-
 30 zeností určeni k ovládní. Neboť ten, kdo je s to svým myšlením
 předvídat, je svou přirozeností vládce a pán, kdo je však schopen
 pouze tělesné práce, je určen k ovládní a je svou přirozeností otrok.
 Proto totéž přináší prospěch pánu i otroku.]

Žena a otrok se tedy liší svou přirozeností – příroda totiž ne- 1252^b
 vytváří nic takového jako nožíři delfský nůž, tj. nic tak nuzného,
 nýbrž vždy jedno pro jedno; každý jednotlivý nástroj přece plní svůj
 účel nejlépe tehdy, jestliže neslouží k mnohým úkonům, nýbrž jen
 k jednomu. U barbarů však má žena stejné postavení jako otrok. Pří- 5
 5 činou toho je skutečnost, že nemají přirozené vlohy k vládnutí, a tak
 u nich vzniká společenství otrokyně a otroka. Proto básníci praví:

Řekům slušno nad barbary vlást,

čímž vyjadřují, že být barbarami a být otrokem je na základě přiro-
 zenosti totéž.

Z těchto dvou společenství vzniká jako první domácnost, a tak 10
 Hésiodos ve své básni správně řekl:

Nejprve pořid' si dům, pak ženu a do pluhu vola.

Vůl totiž chudobným nahrazuje otroka.

Společenstvím utvořeným v souladu s přirozeností pro každo-
 denní soužití je tedy domácnost. Její členy nazývá Charóndas spolu-
 15 strávníky, Kréťan Epimenidés spolustolovníky.

15 ἡ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωμία
 πρώτη χρήσεως ἔνεκεν μὴ ἐφημέρου κώμη. μάλιστα δὲ
 κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι, οὓς κα-
 λούσι τινες ὁμογάλακτας, παιδῶν τε καὶ παίδων παίδας.
 διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ
 20 ἔθνη· ἐκ βασιλευμένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία
 βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου, ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι, διὰ
 τὴν συγγένειαν. καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγει Ὅμηρος „θεμιστεύει
 δὲ ἕκαστος παίδων ἢ δ' ἀλόχων“. σποράδες γὰρ· καὶ οὕτω
 τὸ ἀρχαῖον ὄκουν. καὶ τοὺς θεοὺς δὲ διὰ τοῦτο πάντες φασὶ
 25 βασιλεύεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν οἱ δὲ τὸ
 ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο, ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἶδη ἑαυτοῖς ἀφ-
 27 ομοιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τοὺς βίους τῶν θεῶν.
 27 ἡ δ' ἐκ
 πλειόνων κωμῶν κοινωμία τέλειος πόλις, ἤδη πάσης ἔχουσα
 πέρρας τῆς αὐταρκείας ὡς ἔπος εἰπεῖν, γινομένη μὲν τοῦ
 30 ζῆν ἔνεκεν, οὐσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἐστίν,
 εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων,
 ἡ δὲ φύσις τέλος ἐστίν· οἶον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τῆς γενέσεως
 τελεσθείσης, ταύτην φαμέν τὴν φύσιν εἶναι ἕκαστου, ὥσπερ
 ἀνθρώπου ἵππου οἰκίας. ἔτι τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος βέλ-
 1253^a τιστον· ἡ δ' αὐτάρχεια καὶ τέλος καὶ βέλτιστον. ἐκ τούτων οὖν
 φανερόν ἐστι τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος
 φύσει πολιτικὸν ζῶν, καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ
 τύχην ἤτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος· ὥσπερ
 5 καὶ ὁ ὑφ' Ὀμήρου λοιδορηθεὶς „ἀφρητῶρ ἀθέμιστος ἀνέστιος“·
 ἅμα γὰρ φύσει τοιοῦτος καὶ πολέμου ἐπιθυμητής, ἅτε περ
 ἄζυξ ὦν ὥσπερ ἐν πεττοῖς. διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος
 ζῶν πάσης μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίου ζῶου μᾶλλον,
 δῆλον. οὐθὲν γὰρ, ὡς φαμέν, μάτην ἢ φύσις ποιεῖ· λόγου
 10 δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζῶων·

Prvním společenstvím, které se skládá z více domácností a které 15
 není vytvořeno jen pro okamžitou potřebu, je dědina. Zdá se nej-
 přirozenějším, že dědina byla původně osadou, která vznikla z ně-
 jaké domácnosti. Její členy také nazývají někteří „soukrojenci“, „dět-
 mi“ a „dětmi dětí“. Proto byly obce nejprve pod královskou vládou
 a u cizích národů je tomu tak dosud; neboť se tvořily z královských 20
 poddaných. Každé domácnosti totiž vládne nejstarší člen jako král
 a tak je tomu pro příbuznost i v [jejích] osadách. A to má na mysli
 Homéros, když říká:

... každý si zákony dává vlastní ženě a dětem ...

[Kyklóповé žili] totiž roztroušeně, a i lidé za dávných časů tak byd-
 leli. Proto také všichni tvrdí, že bohové mají krále, poněvadž někteří 25
 lidé ještě nyní žijí pod královskou vládou a jiní pod ní žili v dávných
 dobách. A jako připodobňují lidé podoby bohů svým vlastním, tak
 připodobňují i jejich život svému.

Konečným společenstvím, utvořeným z většího počtu dědin, je
 obec. Toto společenství již dosahuje – dá-li se to tak říci – hranice
 plné soběstačnosti, a ačkoli vzniklo pro přežití, trvá pro život dobrý. 30
 Proto každá obec existuje na základě přirozenosti, platí-li to i o prv-
 ních společenstvích. Obec je totiž jejich konečným cílem a při-
 rozenost je konečný cíl. Neboť konečný stav vývoje každé jednotlivé
 věci nazýváme její přirozeností, tak například mluvíme o přiroze-
 nosti člověka, koně nebo domu. Mimoto účel a cíl je to nejlepší; 1253^a
 a soběstačnost je i cílem, i tím nejlepším.

Z toho je tedy zřejmé, že obec existuje na základě přirozenosti,
 že člověk je svou přirozeností určen k životu v obci a že ten, kdo od
 přirozenosti, a ne pouze náhodou žije mimo obec, je buď špatný,
 anebo lepší než člověk, jako ten, o němž řekl Homéros potupná 5
 slova:

Je bez bratrství, práva i krbu.

Neboť takový člověk je svou přirozeností zároveň chtivý války,
 protože je jako osamělý kámen ve hře.

Je také zjevné, proč je člověk určen pro život v obci ve větší
 míře než každá včela a každý stádní živočich. Příroda totiž, jak
 tvrdíme, nečiní nic bezúčelně. Avšak ze živočichů má řeč pouze 10

10 ἡ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ
 λυπηροῦ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον, διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπ-
 ἀρχει ζῶσις (μέχρι γὰρ τούτου ἡ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθε, τοῦ
 ἔχειν αἰσθησιν λυπηροῦ καὶ ἡδέος καὶ ταῦτα σημαίνειν
 15 ἀλλήλους), ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἐστὶ τὸ συμφέρον καὶ
 τὸ βλαβερόν, ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον· τοῦτο γὰρ
 πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ
 καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἰσθησιν
 ἔχειν· ἡ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν. καὶ
 πρότερον δὲ τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστίν.
 20 τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους· ἀναιρου-
 μένου γὰρ τοῦ ὅλου οὐκ ἔσται πους οὐδὲ χεῖρ, εἰ μὴ ὁμωνύμως,
 ὥσπερ εἰ τις λέγει τὴν λιθίνην (διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται
 τοιαύτη), πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὠρισται καὶ τῇ δυνάμει, ὥστε
 μηκέτι τοιαῦτα ὄντα οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι ἀλλ' ὁμώ-
 25 νυμα. ὅτι μὲν οὖν ἡ πόλις καὶ φύσει καὶ πρότερον ἢ ἕκα-
 στος, δηλόν· εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως
 τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον, ὁ δὲ μὴ δυνάμε-
 νος κοινωνεῖν ἢ μηδὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐθέν μέρος
 29 πόλεως, ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός.
 29 φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν
 30 πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας
 μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος. ὥσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστον
 τῶν ζῶων ἀνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμου καὶ
 δίκης χείριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα
 ὅπλα· ὁ δὲ ἀνθρώπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ
 35 ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τὰναντία ἐστὶ χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώ-
 τατον καὶ ἀγριώτατον ἀνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια
 καὶ ἐδωδῆν χείριστον. ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἡ γὰρ
 δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν, ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῦ
 δικαίου κτίσις.

3

1253^b Ἐπει δὲ φανερόν ἐξ ὧν μορίων ἡ πόλις συνέστηκεν,
 ἀναγκαῖον πρῶτον περὶ οἰκονομίας εἰπεῖν· πᾶσα γὰρ σύγ-
 κειται πόλις ἐξ οἰκῶν. οἰκονομίας δὲ μέρη ἐξ ὧν πάλιν οἰκία
 συνέστηκεν· οἰκία δὲ τέλειος ἐκ δούλων καὶ ἐλευθέρων.

člověk. Hlas je ovšem znamením bolesti a slasti, a proto ho mají i ji-
 ní živočichové (neboť jejich přirozenost dospěla až k tomu, že mají
 pocit bolesti i slasti a že si to navzájem oznamují). Řeč je však 15
 určena k tomu, aby objasňovala, co je prospěšné a co škodlivé, a te-
 dy i co je spravedlivé a co nespravedlivé. To je totiž zvláštností
 člověka proti ostatním živočichům, že jedině on má smysl pro dobro
 a zlo, pro to, co je spravedlivé a co nespravedlivé, a pro podobné
 věci; společenství v těchto věcech vytváří domácnost a obec.

A obec je také na základě přirozenosti původnější než domác-
 nost a než každý z nás. Neboť celek je nutně původnější než jeho 20
 části; zruší-li se totiž celek, nebude už ani noha, ani ruka, leda podle
 jména, jako když někdo mluví o ruce z kamene jako o ruce; jen
 v tom smyslu bude mrtvá ruka ještě rukou. Každá věc je přece
 určena svým úkolem a svou způsobilostí, a když již není taková,
 nesmí se o ní říkat, že je těž, nýbrž jen, že je stejnojmenná.

Je tedy zjevné, že obec existuje na základě přirozenosti a že je 25
 původnější než jednotlivec. Není-li totiž jednatel sám soběstač-
 ný, bude k obci v téměř poměru, v jakém jsou jiné části k celku. Kdo
 však nemůže žít ve společenství anebo pro svou soběstačnost ničeho
 nepotřebuje, není částí obce a je buď zvíře nebo bůh.

Ve všech lidech je tedy na základě přirozenosti pud k takovému 30
 společenství a ten, kdo je založil jako první, je původcem největších
 dober. Neboť jako je dokonalý člověk nejlepší živou bytostí, tak je
 i nejhorší ze všech, žije-li mimo zákon a právo. Nejhorší je totiž
 bezpráví, které je vybaveno prostředky. Člověk se rodí vybaven
 praktickou rozumností a ctností, může jich však velmi snadno užívat 35
 k opačným účelům. Proto bez ctnosti je bytostí nejbezbožnější a nej-
 divočejší a v pohlavních požitcích a v jídle nejhorší. Spravedlnost
 však patří k obci, neboť řádem občanského společenství je právo,
 a spravedlnost je rozhodováním o tom, co je podle práva.

3

Protože je již zřejmé, z kterých částí se obec skládá, je teď třeba 1253^b
 promluvit nejprve o vedení domácnosti; neboť každá obec se skládá
 z domácností. Vedení domácnosti má zase složky shodné s těmi,
 z nichž se skládá domácnost. Úplná domácnost se skládá z otroků
 a z lidí svobodných.

10 Ἔχει δὴ δυσχερείας ἄλλας τε πολλὰς τὸ πάντων εἶναι τὰς
 γυναῖκας κοινὰς, καὶ δι' ἣν αἰτίαν φησὶ δεῖν νενομοθετῆσθαι τὸν
 τρόπον τοῦτον ὁ Σωκράτης, οὐ φαίνεται συμβαῖνον ἐκ τῶν λόγων.
 15 ἔτι δὲ πρὸς, τὸ τέλος ὃ φησὶ τῇ πόλει δεῖν ὑπάρχειν, ὡς μὲν
 εἴρηται νῦν, ἀδύνατον, πῶς δὲ δεῖ διελεῖν, οὐδὲν διώρισται.
 λέγω δὲ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν ὡς ἄριστον ὃν ὅτι μάλιστα
 20 πᾶσαν· λαμβάνει γὰρ ταύτην ὑπόθεσιν ὁ Σωκράτης. καίτοι
 φανερόν ἐστιν ὡς προϊούσα καὶ γινομένη μία μᾶλλον οὐδὲ πόλις
 ἔσται· πλήθος γὰρ τι τὴν φύσιν ἐστὶν ἡ πόλις, γινομένη τε
 μία μᾶλλον οἰκία μὲν ἐκ πόλεως ἄνθρωπος δ' ἐξ οἰκίας
 25 ἔσται· μᾶλλον γὰρ μίαν τὴν οἰκίαν τῆς πόλεως φαίμεν ἄν,
 καὶ τὸν ἕνα τῆς οἰκίας· ὥστ' εἰ καὶ δυνατός τις εἴη τοῦτο
 22 δρᾶν, οὐ ποιητέον· ἀναιρήσει γὰρ τὴν πόλιν.
 22 οὐ μόνον δ' ἐκ
 πλειόνων ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἴδει δια-
 φερόντων. οὐ γὰρ γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων. ἕτερον γὰρ συμ-
 25 μαχία καὶ πόλις· τὸ μὲν γὰρ τῷ ποσῷ χρῆσιμον, κἂν ἦ
 τὸ αὐτὸ τῷ εἶδει (βοηθείας γὰρ χάριν ἢ συμμαχία πέφυ-
 κεν), ὥσπερ ἂν εἰ σταθμὸς πλεῖον ἐλκύσειε (διοίσει δὲ τῷ
 τοιούτῳ καὶ πόλις ἔθνος, ὅταν μὴ κατὰ κώμας ὥσι κεχωρι-
 σμένοι τὸ πλήθος, ἀλλ' οἷον Ἀρκάδες)· ἐξ ὧν δὲ δεῖ εἶναι
 30 γενέσθαι, εἶδει διαφέρει. διόπερ τὸ ἴσον τὸ ἀντιπεπονθὸς
 σφῆζει τὰς πόλεις, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἑθνοῖς εἴρηται πρότερον·
 ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἐλευθέροις καὶ ἴσοις ἀνάγκη τοῦτ' εἶναι· ἅμα
 γὰρ οὐχ οἷον τε πάντας ἄρχειν, ἀλλ' ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ἢ
 35 κατὰ τινα ἄλλην τάξιν χρόνου. καὶ συμβαίνει δὴ τὸν
 τρόπον τοῦτον ὥστε πάντας ἄρχειν, ὥσπερ ἂν εἰ μετεβαλλόν
 οἱ σκυτεῖς καὶ οἱ τέκτονες καὶ μὴ αἰεὶ οἱ αὐτοὶ σκυτοτόμοι
 καὶ τέκτονες ἦσαν. ἐπεὶ δὲ βέλτιον οὕτως ἔχει καὶ τὰ περὶ
 τὴν κοινωνίαν τὴν πολιτικὴν, δῆλον ὡς τοὺς αὐτοὺς αἰεὶ βέλ-
 1261^b τιον ἄρχειν, εἰ δυνατόν, ἐν οἷς δὲ μὴ δυνατόν διὰ τὸ τὴν
 φύσιν ἴσους εἶναι πάντας, ἅμα δὲ καὶ δίκαιον, εἴτ' ἀγαθὸν
 εἴτε φαῦλον τὸ ἄρχειν. πάντας αὐτοῦ μετέχειν, τοῦτό γε
 μιμεῖται τὸ ἐν μέρει τοὺς ἴσους εἰκεῖν τὸ δ' ὁμοίους εἶναι

V tom však, aby ženy byly všem společné, je kromě mnoha jiných 10
 nesnázi i ta, že záměr, který má podle onoho Sókrata takový zákon
 sledovat, zjevně neodpovídá předloženým argumentům. Rovněž
 tím, co se tam přímo říká o konečném cíli, kterého by měla obec do-
 sáhnout, požaduje se něco nemožného, a jakého rozlišení by tu bylo
 třeba, není nijak vysvětleno. Mám na mysli to, že by prý bylo nej- 15
 lepší, kdyby obec byla co nejvíce jednotná; neboť to předpokládá
 onen Sókratés jako její cíl.

Je přece zřejmé, že obec, která bude postupovat ke stále větší jed-
 notě, nebude již nakonec ani obcí. Vždyť obec je svou přirozeností
 určitým množstvím, a bude-li postupovat ke stále větší jednotě, stane
 se z ní spíše domácnost a z domácnosti jeden člověk. Můžeme 20
 totiž říci, že domácnost je více sjednocena než obec a jedinec více
 než domácnost. I kdyby tedy mohl někdo tuto jednotu uskutečnit,
 neměl by to činit; neboť tím zruší obec.

Obec se však skládá nejen z více lidí, ale i z jedinců s různými
 vlastnostmi. Vždyť nevzniká ze zcela stejných jedinců. Neboť obec 25
 je něco jiného než spojenectví. To je totiž užitečné svou kvantitou,
 i když spojenci mají stejné vlastnosti (neboť spojenectví je přirozeně
 určeno pro vzájemnou pomoc), tak jako závaží vyváží tím větší
 množství, čím je samo těžší (tak se bude lišit i obec od kmene, když
 veškeré množství nežije odděleně v osadách, nýbrž tak jako Arkada-
 né). Části, z nichž má vzniknout jednota, se však musí svými vlast- 30
 nostmi lišit. Proto obce udržuje vyrovnávací spravedlnost, jak již
 bylo řečeno dříve v *Etice*. Ta musí platit i mezi svobodnými a rov-
 nými; není totiž možné, aby všichni vládli zároveň, nýbrž musí se
 střídát buď po roce, nebo podle nějakého jiného časového rozvrhu.
 Tímto způsobem vládou všichni, jako kdyby se ševci a tesaři v prá- 35
 ci střídali a tato řemesla nevykonávali stále titíž lidí. Protože v těch-
 to případech je lepší obvyklé rozdělení prací, bude patrně lepší i pro
 občanské společenství, aby vládli stále titíž, pokud je to možné. Tam
 však, kde to není možné, protože všichni jsou si svojí přirozeností 1261^b
 rovni, a kde se přitom usiluje o spravedlnost, je lepší, když se na
 vládě podílejí všichni, ať již je dobrá nebo špatná. To napodobuje
 zřízení, v němž si navzájem rovní občané střídavě uvolňují místa

ἔξω ἀρχῆς· οἱ μὲν γὰρ ἀρχοῦσιν οἱ δ' ἀρχοῦνται κατὰ μέρος
 5 ὥσπερ ἂν ἄλλοι γενόμενοι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἀρχόντων
 ἔτεροι ἐτέρας ἀρχοῦσιν ἀρχάς. φανερόν τοίνυν ἐκ τούτων ὡς
 οὔτε πέφυκε μίαν οὕτως εἶναι τὴν πόλιν ὥσπερ λέγουσί τινες,
 καὶ τὸ λεχθὲν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν ἐν ταῖς πόλεσιν ὅτι τὰς
 πόλεις ἀναιρεῖ· καίτοι τὸ γε ἐκάστου ἀγαθὸν σφίζει ἕκαστον.
 10 ἔστι δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον φανερόν ὅτι τὸ λίαν ἐνοῦν ζη-
 τεῖν τὴν πόλιν οὐκ ἔστιν ἄμεινον. οἰκία μὲν γὰρ αὐταρκέστε-
 ρον ἐνός, πόλις δ' οἰκίας, καὶ βούλεται γ' ἤδη τότε εἶναι πόλις
 ὅταν αὐτάρκη συμβαίῃ τὴν κοινωνίαν εἶναι τοῦ πλήθους·
 εἴπερ οὖν αἰρετώτερον τὸ αὐταρκέστερον, καὶ τὸ ἦττον ἐν τοῦ
 15 μᾶλλον αἰρετώτερον.

3

Ἄλλὰ μὴν οὐδ' εἰ τοῦτο ἀριστόν ἐστι, τὸ μίαν ὅτι μάλ-
 λιστ' εἶναι τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ τοῦτο ἀποδείκνυσθαι φαίνεται
 κατὰ τὸν λόγον, ἐὰν πάντες ἅμα λέγωσι τὸ ἐμόν καὶ τὸ
 μὴ ἐμόν· τοῦτο γὰρ οἶται ὁ Σωκράτης σημεῖον εἶναι τοῦ τὴν
 20 πόλιν τελέως εἶναι μίαν. τὸ γὰρ πάντες διττόν. εἰ μὲν οὖν
 ὡς ἕκαστος, τάχ' ἂν εἴη μᾶλλον ὁ βούλεται ποιεῖν ὁ Σω-
 κράτης (ἕκαστος γὰρ υἱὸν ἑαυτοῦ φήσει τὸν αὐτὸν καὶ γυ-
 ναῖκα δὴ τὴν αὐτήν, καὶ περὶ τῆς οὐσίας καὶ περὶ ἐκάστου
 δὴ τῶν συμβαινόντων ὡσαύτως)· νῦν δ' οὐκ οὕτως φήσουσιν οἱ
 25 κοιναῖς χρώμενοι ταῖς γυναῖξι καὶ τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ πάν-
 τες μὲν, οὐκ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν
 πάντες μὲν, οὐκ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν. ὅτι μὲν τοίνυν παρα-
 λογισμὸς τίς ἐστι τὸ λέγειν πάντας, φανερόν (τὸ γὰρ πάν-
 τες καὶ ἀμφοτέρω, καὶ περιττὰ καὶ ἄρτια, διὰ τὸ διττόν καὶ
 30 ἐν τοῖς λόγοις ἐριστικὸς ποιεῖ συλλογισμοὺς· διὸ ἐστι τὸ πάν-
 τας τὸ αὐτὸ λέγειν ὡδὶ μὲν καλὸν ἀλλ' οὐ δυνατόν, ὡδὶ
 δ' οὐδὲν ὁμοιοητικόν)· πρὸς δὲ τούτοις ἐτέραν ἔχει βλάβην τὸ
 λεγόμενον. ἥμιστα γὰρ ἐπιμελείας τυγχάνει τὸ πλείστων
 35 ἦττον, ἢ ὅσον ἐκάστῳ ἐπιβάλλει· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις ὡς

a uchovávají si stejná práva i mimo úřad. Neboť jedni vládnu a dru-
 zí poslouchají, a v tom se střídají, jako by se stávali jinými. Tímto
 způsobem také ti, kteří jsou v úřadech, zastávají jednou ten, a podru- 5
 hé onen úřad. Z toho je tedy zřejmé, že obec není svou přirozeností
 určena k takové jednotě, jak tvrdí někteří, a že to, co bylo prohláše-
 no za největší dobro v obcích, obce ve skutečnosti ruší. A přece kaž-
 dou jednotlivou věc udržuje to, co je jejím dobrem.

Ale i jinak se ukazuje, že snaha o příliš velkou jednotu obce není 10
 tím nejlepším. Domácnost je totiž soběstačnější než jedinec a obec
 než domácnost, a ta se chce stát obcí až tehdy, když společenství je-
 jích obyvatel se stalo soběstačným. Když je tedy třeba dávat přednost
 větší soběstačnosti, musí se dát přednost i menší jednotě před větší. 15

3

Ale i kdyby bylo nejlepší, aby společenství bylo co nejvíce jednotné,
 zjevně se k tomu nesměruje argumentem „budou-li všichni zároveň
 říkat ‚toto je mé‘ a ‚toto není mé““. Onen Sókratés to totiž pokládá za
 známku toho, že obec je dokonale jednotná. Neboť výrazu „všichni“ 20
 se používá ve dvou významech. Znamená-li zde „každý jednotlivě“,
 pak by to, čeho chce onen Sókratés teprve dosáhnout, bylo snad již
 skutečností (vždyť každý bude svého syna nazývat svým synem
 a svou ženu svou ženou a stejně bude mluvit o svém majetku
 a o všem, čeho se mu dostane). Ale tak nebudou mluvit ti, kteří mají 25
 ženy a děti společně, nýbrž to bude říkat každý za všechny společně
 a ne za sebe jako jednotlivce, a stejně se bude vyjadřovat každý za
 všechny o majetku, ale ne za sebe zvlášť. Je tedy zřejmé, že je to druh
 klamného úsudku, užívá-li se zde výrazu „všichni“ (vždyť výrazy
 jako „všichni“, „oba“, „liché“ a „sudé“ vedou pro svoji dvojznačnost
 i v diskusích k eristickým sylogismům). Proto v jednom smyslu je 30
 sice krásné, aby všichni nazývali totéž svým, ale není to možné,
 a v druhém smyslu to není žádný projev jednomyslnosti.

Kromě toho má onen výklad ještě jinou vadu. Nejméně péče se
 totiž věnuje tomu, co je společné největšímu počtu lidí. Neboť lidé
 se starají nejvíce o své vlastnictví a méně již o to, co je společné, 35
 nebo se tím zabývají jen do té míry, v jaké se jich to týká jako jed-
 notlivců. Společné vlastnictví zanedbávají kromě jiného i proto, že

βολήν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς
6 ἀνδράσιν, οἷς οἰκονομίας οὐδέν μετέστιν.

6 ἐπισηφάλας δὲ καὶ
τοὺς ἄρχοντας ὡς καθίστησιν ὁ Σωκράτης. αἰεὶ γὰρ ποιεῖ τοὺς
αὐτοὺς ἄρχοντας· τοῦτο δὲ στάσεως αἴτιον γίνεται καὶ παρὰ
τοῖς μηδὲν ἀξίωμα κεκτημένοις, ἧ που δῆθεν παρὰ γε θυμο-
10 ειδέσι καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. ὅτι δ' ἀναγκαῖον αὐτῷ
ποιεῖν τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας, φανερόν· οὐ γὰρ ὅτε μὲν ἄλλοις
ὅτε δὲ ἄλλοις μέμεικται ταῖς ψυχαῖς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ χρυ-
σός, ἀλλ' αἰεὶ τοῖς αὐτοῖς. φησὶ δὲ τοῖς μὲν εὐθύς γινομέ-
νοις μεῖξαι χρυσόν, τοῖς δ' ἄργυρον, χαλκόν δὲ καὶ σίδηρον
15 τοῖς τεχνίταις μέλλουσιν ἔσσεσθαι καὶ γεωργοῖς. ἐτι δὲ καὶ
τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν
εὐδαιμονοῦν ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. ἀδύνατον δὲ
εὐδαιμονοῦν ὅλην, μὴ πάντων ἢ μὴ τῶν πλείστων μερῶν ἢ
τινῶν ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν. οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν τὸ εὐδαι-
20 μονοῦν ὦνπερ τὸ ἄρτιον· τοῦτο μὲν γὰρ ἐνδέχεται τῷ ὅλῳ
ὑπάρχειν, τῶν δὲ μερῶν μηδετέρῳ, τὸ δὲ εὐδαιμονοῦν ἀδύ-
νατον. ἀλλὰ μὴν εἰ οἱ φύλακες μὴ εὐδαιμονοῦν, τίνες ἕτε-
ροι; οὐ γὰρ δὴ οἷ γε τεχνῖται καὶ τὸ πλῆθος τὸ τῶν βαναύ-
σων. ἢ μὲν οὖν πολιτεία περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἰρηκεν ταύτας
25 τε τὰς ἀπορίας ἔχει καὶ τούτων οὐκ ἐλάττους ἑτέρας.

6

Σχεδὸν δὲ παραπλησίως καὶ τὰ περὶ τοὺς Νόμους ἔχει τοὺς
ὑστερον γραφέντας, διὸ καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας ἐπι-
σκέψασθαι μικρὰ βέλτιον. καὶ γὰρ ἐν τῇ Πολιτείᾳ περὶ
ὀλίγων πᾶμπαν διώρικεν ὁ Σωκράτης, περὶ τε γυναικῶν
30 καὶ τέκνων κοινωνίας, πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως, καὶ
τῆς πολιτείας τὴν τάξιν (διαιρεῖται γὰρ εἰς δύο μέρη τὸ
πλῆθος τῶν οἰκούντων, τὸ μὲν εἰς τοὺς γεωργοὺς, τὸ δὲ εἰς τὸ
προπολεμικὸν μέρος· τρίτον δ' ἐκ τούτων τὸ βουλευόμενον καὶ
κύριον τῆς πόλεως), περὶ δὲ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν,
35 πότερον οὐδεμιᾶς μεθέξουσιν ἢ τινος ἀρχῆς, καὶ πότερον ὅπλα
δεῖ κεκτήσθαι καὶ τούτους καὶ συμπολεμεῖν ἢ μὴ, περὶ τού-
των οὐδὲν διώρικεν ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ τὰς μὲν γυναῖκας

vyvozovat, že ženy mají vykonávat stejnou práci jako muži, protože 5
zvířata nemají co činit se spravováním domácnosti.

Povážlivé je i to, jak onen Sókratés ustanovuje vládce. Ponechává 10
totiž vládu stále týmž osobám; to však dává podnět k rozbrojům
i lidem, kteří nejsou sebevědomí, a tím spíše vznětlivým a bojov-
ným mužům. Je zřejmé, že z jeho hlediska se musí vláda ponechávat
týmž osobám; vždyť „zlato od boha“ není přimíšeno v duších
hned těm, hned oněm, nýbrž stále týmž. Říká totiž, že hned při na-
rození je jedněm přimíšeno zlato, druhým stříbro, a těm, kteří se 15
mají stát řemeslníky a rolníky, měď a železo.

Kromě toho, i když strážcům odnímá blaženost, tvrdí, že zákonodárce 20
má učinit celou obec blaženou. Celá obec však nemůže být
blažená, když blaženost nepocítují všichni její členové nebo většina
z nich nebo i jen někteří. S blažeností totiž není tomu tak jako se su-
dým číslem. Celek přece může být sudý, i když není sudá žádná jeho
část, avšak u blaženosti je to nemožné. Nebudou-li však strážcové
blažení, kdo jiný to bude? Jistě to nebudou řemeslníci a dav těch, co
vykonávají hrubé práce.

S ústavou, o níž hovořil onen Sókratés, jsou tedy spojeny tyto ne- 25
snáze a ještě jiné, neméně závažné.

6

Skoro stejně je tomu s později napsanými *Zákon*y; proto bude vhod-
né krátce prozkoumat i ústavu, která je tam popsána.

V *Ústavě* vyložil onen Sókratés jen velmi málo věcí: jak tomu má 30
být se společenstvím žen a dětí a jaké má být, jak to bude s majet-
kem a s uspořádáním obce – všechno obyvatelstvo se zde rozděluje
na dvě části, na rolníky a válečníky, z nichž se vyděluje třetí část,
která je pověřena rozhodováním a vládou v obci. Avšak o rolnících
a řemeslnících, zda se nemají podílet na vládě vůbec či určitým 35
způsobem ano, a zda mají vlastnit zbraně a účastnit se války či niko-
liv, o tom onen Sókratés neurčil nic. Pouze vyslovil názor, že i ženy

οἴεται δεῖν συμπολεμεῖν καὶ παιδείας μετέχειν τῆς αὐτῆς τοῖς φύλαξιν, τὰ δ' ἄλλα τοῖς ἔξωθεν πεπλήρωσε
 40 τὸν λόγον καὶ περὶ τῆς παιδείας, ποῖαν τινα δεῖ γίνεσθαι
 1265^a τῶν φυλάκων. τῶν δὲ Νόμων τὸ μὲν πλεῖστον μέρος νόμοι
 τυγχάνουσιν ὄντες, ὀλίγα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴρηκεν, καὶ
 ταύτην βουλόμενος κοινωτέραν ποιεῖν ταῖς πόλεσι κατὰ μι-
 5 κρὸν περιάγει πάλιν πρὸς τὴν ἐτέραν πολιτείαν. ἔξω γὰρ
 τῆς τῶν γυναικῶν κοινωνίας καὶ τῆς κτήσεως, τὰ ἄλλα
 ταῦτ' ἀποδίδωσιν ἀμφοτέραις ταῖς πολιτείαις· καὶ γὰρ
 παιδείαν τὴν αὐτὴν, καὶ τὸ τῶν ἔργων τῶν ἀναγκαίων ἀπε-
 χομένους ζῆν, καὶ περὶ συσσιτίων ὡσαύτως· πλὴν ἐν ταύτῃ
 10 φησὶ δεῖν εἶναι συσσίτια καὶ γυναικῶν, καὶ τὴν μὲν χιλίων
 τῶν ὄπλα κεκτημένων, ταύτην δὲ πεντακισχιλίων.

τὸ μὲν
 οὖν περιττὸν ἔχουσι πάντες οἱ τοῦ Σωκράτους λόγοι καὶ τὸ
 κομψὸν καὶ τὸ καινοτόμον καὶ τὸ ζητητικόν, καλῶς δὲ
 πάντα ἴσως χαλεπὸν, ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν εἰρημένον πλῆθος δεῖ
 μὴ λανθάνειν ὅτι χώρας δεήσει τοῖς τοσοῦτοις Βαβυλωνίας
 15 ἢ τινος ἄλλης ἀπεράντου τὸ πλῆθος, ἐξ ἧς ἀργοὶ πεντακισ-
 χίλιοι θρέψονται, καὶ περὶ τούτους γυναικῶν καὶ θεραπόν-
 των ἕτερος ὄχλος πολλαπλάσιος. δεῖ μὲν οὖν ὑποτίθεσθαι
 κατ' εὐχὴν, μηδὲν μέντοι ἀδύνατον. λέγεται δ' ὡς δεῖ τὸν
 νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τοὺς νόμους, πρὸς τε
 20 τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προσθεῖναι
 καὶ πρὸς τοὺς γειτωνίοντας τόπους, πρῶτον μὲν εἰ δεῖ τὴν πόλιν
 ζῆν βίον πολιτικόν, μὴ μονωτικόν (οὐ γὰρ μόνον ἀναγκαῖόν ἐστιν
 αὐτὴν τοιοῦτοις χρῆσθαι πρὸς τὸν πόλεμον ὄπλοις ἢ
 χρήσιμα κατὰ τὴν οἰκείαν χώραν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξω
 25 τόπους): εἰ δὲ τις μὴ τοιοῦτον ἀποδέχεται βίον, μήτε τὸν ἴδιον
 μήτε τὸν κοινὸν τῆς πόλεως, ὅμως οὐδὲν ἥττον δεῖ φοβεροῦς
 εἶναι τοῖς πολεμίοις, μὴ μόνον ἐλθούσιν εἰς τὴν χώραν ἀλλὰ καὶ
 28 ἀπελθούσιν.

καὶ τὸ πλῆθος δὲ τῆς κτήσεως ὄραν δεῖ, μὴ ποτε
 βέλτιον ἐτέρως διορίσαι τῷ σαφῶς μάλλον. τοσαύτην γὰρ
 30 εἶναί φησι δεῖν ὥστε ζῆν σωφρόνως, ὥσπερ ἂν εἰ τις εἴπεν
 ὥστε ζῆν εὖ. τοῦτο γὰρ ἐστὶ καθόλου μάλλον. ἔτι δ' ἐστὶ σω-
 φρόνως μὲν ταλαιπώρως δὲ ζῆν, ἀλλὰ βελτίων ὄρος τὸ
 σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως (χωρὶς γὰρ ἑκατέρω τῷ μὲν τὸ

se mají účastnit války a že se jim má dostat stejné výchovy jako strážcům; jinak svůj výklad vyplnil úvahami o tom, co k věci nepatří, a o výchově, jaká má být u strážců.

Největší část *Zákonů* tvoří právě zákony, o ústavě tu však řekl 1265^a málo. I když ji chce přiblížit současným obcím, přechází po malých oklikách opět k oné první ústavě. Neboť s výjimkou společenství žen a majetku dává oběma obcím v ostatních věcech stejná zařízení; 5 zavádí v nich tutéž výchovu i život oproštěný od nutných prací, a rovněž mluví i o společném stolování. Rozdíl je jen v tom, že zde požaduje společné stolování i pro ženy, a tam počet ozbrojenců stanoví na tisíc, zde však na pět tisíc.

Všechny Sókratovy hovory mají v sobě cosi neobyčejného, uhlazeného, původního a hloubavého, ale stěží lze říci, že by v nich bylo všechno správné; tak i při právě uvedeném počtu nám nesmí uniknout, že by tak velké množství lidí potřebovalo území, jako je babylónské, nebo nějakou jinou, nesmírně rozsáhlou krajinu, aby se z ní 15 mohlo žít pět tisíc zahalečů a s nimi ještě mnohonásobně více žen a pomocníků. Při stanovování předpokladů je ovšem třeba vycházet z přání, ale nesmí se předpokládat nic nemožného.

Říká se, že zákonodárce má při stanovování zákonů přihlížet ke dvěma věcem, a to k území a k lidem. Dobré by však bylo k tomu 20 ještě přidat přihlídnutí k sousedním oblastem, a to především za předpokladu, že obec nebude žít osaměle, nýbrž ve styku s jinými obcemi (musí totiž používat ve válce nejen takové zbraně, které jsou vhodné na vlastním území, ale i ty, jichž lze použít v cizích krajinách). I když někdo takový způsob života neschválí ani pro jednotlivce, ani pro obec jako celek, přece jen občané musí být postrachem pro nepřátele, a to nejen po jejich vpádu do krajiny, ale i po jejich odchodu.

Je třeba uvažovat i o velikosti majetku, zda by nebylo lépe určit ji jinak, a to přesněji. Majetek má být podle něho tak velký, aby se 30 z něho mohlo žít uměřeně, tak jako kdyby někdo řekl, aby se mohlo žít dobře. To je ovšem řečeno příliš obecně. Také je možné žít uměřeně a přece nuzně. Lepším určením by bylo: uměřeně a štedře (bereme-li každé zvlášť, může být jedno spojeno s rozmařilostí a druhé s nouzí), protože při užívání majetku přicházejí v úvahu pouze tyto 35 ctnosti; není možné například užívat majetku vlídně nebo statečně,

τρυφάν ακολουθήσει, τῷ δὲ τὸ ἐπιπόνως), ἐπεὶ μόναι γ' εἰσὶν ἕξεις αἰρεταὶ περὶ τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὐταί, οἷον οὐσίᾳ πρῶως μὲν ἢ ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἔστιν, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευθερίως ἔστιν, ὥστε καὶ τὰς ἕξεις ἀναγκαῖον περὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς κτήσεις ἰσάζοντα τὸ περὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν μὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἀφ- εἶναι τὴν τεκνοποιῖαν ἀόριστον ὡς ἰκανῶς ἀνομαλισθησομένην εἰς τὸ αὐτὸ πλῆθος διὰ τὰς ἀτεκνίας ὄσων οὖν γεννωμένων, 1265^b ὅτι δοκεῖ τοῦτο καὶ νῦν συμβαίνειν περὶ τὰς πόλεις, δεῖ δὲ τοῦτ' οὐχ ὁμοίως ἀκριβῶς ἔχειν περὶ τὰς πόλεις τότε καὶ νῦν· νῦν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀπορεῖ, διὰ τὸ μερίζεσθαι τὰς οὐσίας εἰς ὅποσον οὖν πλῆθος, τότε δὲ ἀδαιρέτων οὐσῶν ἀνάγκη τοὺς παρὰ ζυγῶς μὴδὲν ἔχειν, ἐὰν τ' ἐλάττους ὦσι τὸ πλῆθος ἐὰν τε πλείους. μᾶλλον δὲ δεῖν ὑπολάβοι τις ἂν ὀρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν τεκνοποιῖαν, ὥστε ἀριθμοῦ τινὸς μὴ πλείονα γεννᾶν, τοῦτο δὲ τιθέναι τὸ πλῆθος ἀποβλέποντα πρὸς τὰς τύχας, ἂν συμβαίῃ τελευτᾶν τινῶν τῶν γεννηθέντων, καὶ πρὸς τὴν 10 τῶν ἄλλων ἀτεκνίαν. τὸ δ' ἀφείσθαι, καθάπερ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι, πενίας ἀναγκαῖον αἴτιον γίνεσθαι τοῖς πολιταῖς, ἢ δὲ πενία στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακουργίαν. Φείδων μὲν οὖν ὁ Κορίνθιος, ὦν νομοθέτης τῶν ἀρχαιοτάτων, τοὺς οἴκους ἴσους ᾤθη δεῖν διαμένειν καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν, 15 καὶ εἰ τὸ πρῶτον τοὺς κλήρους ἀνίσους εἶχον πάντες κατὰ μέγεθος· ἐν δὲ τοῖς νόμοις τούτοις τούναντιον ἔστιν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων πῶς οἰόμεθα βέλτιον ἂν ἔχειν, λεκτέον ὕστερον· ἐλλέλειπται δ' ἐν τοῖς νόμοις τούτοις καὶ τὰ περὶ τοὺς ἀρχον- τας πῶς ἔσονται διαφέροντες τῶν ἀρχομένων. φησὶ γὰρ 20 δεῖν, ὥσπερ ἐξ ἑτέρου τὸ στημόνιον ἐρίου γίνεται τῆς κρόκης, οὕτω καὶ τοὺς ἀρχοντας ἔχειν δεῖν πρὸς τοὺς ἀρχομένους. ἐπεὶ δὲ τὴν πᾶσαν οὐσίαν ἐφήσι γίνεσθαι μείζονα μέχρι πεντα- πλασίας, διὰ τί τοῦτ' οὐκ ἂν εἴη ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τινός; καὶ τὴν τῶν οἰκοπέδων δὲ διαίρειν δεῖ σκοπεῖν, μὴ ποτ' οὐ 25 συμφέροι πρὸς οἰκονομίαν· δύο γὰρ οἰκόπεδα ἐκάστω ἔνειμε διελῶν χωρὶς, χαλεπὸν δὲ οἰκίας δύο οἰκεῖν.

26 ἢ δὲ σύνταξις ὅλη βούλεται μὲν εἶναι μήτε δημοκρατία μήτε ὀλιγαρχία, μέση δὲ τούτων, ἣν καλοῦσι πολιτεῖαν· ἐκ γὰρ τῶν ὀπι- τευόντων ἔστιν. εἰ μὲν οὖν ὡς κοινοτάτην ταύτην κατασκευά-

ale je možné užívat ho uměřeně a štedře, takže k tomu je potřebí i příslušných vlastností.

Podivné je také to, že ten, kdo chce, aby počet jednotlivých ma- jetků zůstal stále stejný, nečiní žádná opatření, která by se týkala 40 počtu občanů, ale plození dětí ponechává neomezené, jako kdyby při jakkoli velkém počtu narozených postačovala k udržení stálého počtu obyvatel bezdětnost četných manželství, k čemuž, jak se zdá, 1265^b dochází i v současných obcích. Avšak v obcích, které by potom vznikly, by tomu nemuselo být zcela tak jako v současnosti. Dnes totiž nikdo z pozůstalých potomků neupadne v nouzi, protože maje- tek se může rozdělit mezi libovolný počet dětí, tam však pro neděli- telnost majetku nebudou nadpočetné děti mít nic, ať jich bude více 5 nebo méně. Proto by se někdo mohl domnívat, že by se mělo omezit spíše plození dětí než majetek, takže by se děti nesměly plodit nad stanovený počet. Tento počet by musel být stanoven se zřetelem k nešťastným případům, kdy děti zemřou předčasně, a také k tomu, že budou i bezdětná manželství. Ponechá-li se však v plození dětí 10 úplná volnost, jak je tomu ve většině obcí, musí to způsobit chudo- bu občanů a chudoba zase povede k rozbrojům a k zločinnosti.

Proto Feidón z Korinthu, jeden z nejstarších zákonodárců, byl toho názoru, že počet domácností i občanů musí zůstat stále týž, i kdyby na počátku nebyly dědické podíly pro všechny stejné. 15 V těchto *Zákonech* je však tomu naopak. O tom, jak by se to dalo podle našeho názoru zařídit lépe, bude třeba promluvit později.

V *Zákonech* není rovněž vyloženo, jak se budou lišit vládnoucí osoby od ovládaných. Pouze se tam říká, že jako se osnova dělá 20 z jiné vlny než útek, tak ve stejném poměru musí být vládnoucí oso- by k ovládaným.

Když se potom dovoluje, aby se celý majetek zvětšil až pětiná- sobně, proč by tomu tak nemělo být do určitého násobku i u pozem- ků? I pokud jde o navrhované rozdělování příbytků, je třeba uvážit, 25 zda neškodí domácímu hospodářství; každému se zde totiž přidělily dva příbytky, ale obývat dva domy lze těžko.

Celé to uspořádání obce nechce být ani demokracií, ani oligar- chií, nýbrž něčím uprostřed, co se nazývá politeií; tvoří je totiž 30 občané schopní zbraně. Předkládá-li se tedy tato ústava jako ta, kte- rá je současným obcím bližší než jiné ústavy, je to snad správné,

30 ζει ταῖς πόλεσι τῶν ἄλλων πολιτειῶν, καλῶς εἴρηκεν ἴσως·
 εἰ δ' ὡς ἀρίστην μετὰ τὴν πρώτην πολιτείαν, οὐ καλῶς. τάχα
 γὰρ τὴν τῶν Λακῶνων ἂν τις ἐπαινέσειε μᾶλλον, ἢ καὶ
 ἄλλην τινα ἀριστοκρατικωτέραν. ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν ὡς δεῖ
 35 τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐξ ἀπασῶν εἶναι τῶν πολιτειῶν μεμει-
 γμένην, διὸ καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαινοῦσιν (εἶναι
 γὰρ αὐτὴν οἱ μὲν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας καὶ δημο-
 κρατίας φασίν, λέγοντες τὴν μὲν βασιλείαν μοναρχίαν, τὴν
 δὲ τῶν γερόντων ἀρχὴν ὀλιγαρχίαν, δημοκρατεῖσθαι δὲ
 40 κατὰ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν διὰ τὸ ἐκ τοῦ δήμου εἶναι τοὺς
 ἐφόρους· οἱ δὲ τὴν μὲν ἐφορείαν εἶναι τυραννίδα, δημοκρα-
 τεῖσθαι δὲ κατὰ τε τὰ συσσίτια καὶ τὸν ἄλλον βίον τὸν
 1266^a καθ' ἡμέραν)· ἐν δὲ τοῖς νόμοις εἴρηται τούτοις ὡς δεῖον συγ-
 κείσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐκ δημοκρατίας καὶ τυραννί-
 δος, ἃς ἢ τὸ παράπαν οὐκ ἂν τις θεῖη πολιτείας ἢ χειρίστας
 πασῶν. βέλτιον οὖν λέγουσιν οἱ πλείους μιγνύντες· ἢ γὰρ ἐκ
 5 πλειόνων συγκειμένη πολιτεία βελτίων. ἔπειτ' οὐδ' ἔχουσα
 φαίνεται μοναρχικὸν οὐδέν, ἀλλ' ὀλιγαρχικὰ καὶ δημοκρα-
 τικά· μᾶλλον δ' ἐγκλίνειν βούλεται πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν.
 δῆλον δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως· τὸ μὲν γὰρ
 ἐξ αἰρετῶν κληρωτοὺς κοινὸν ἀμφοῖν, τὸ δὲ τοῖς μὲν εὐπορω-
 10 τέροις ἐπάναγκες ἐκκλησιάζειν εἶναι καὶ φέρειν ἄρχοντας
 ἢ τι ποιεῖν ἄλλο τῶν πολιτικῶν, τοὺς δ' ἀφείσθαι, τοῦτο δ'
 ὀλιγαρχικόν, καὶ τὸ πειρᾶσθαι πλείους ἐκ τῶν εὐπόρων εἶναι
 τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὰς μεγίστας ἐκ τῶν μεγίστων τιμημά-
 των. ὀλιγαρχικὴν δὲ ποιεῖ καὶ τὴν τῆς βουλῆς αἴρεσιν. αἰροῦν-
 15 ται μὲν γὰρ πάντες ἐπάναγκες ἀλλ' ἐκ τοῦ πρώτου τιμή-
 ματος, εἶτα πάλιν ἴσους ἐκ τοῦ δευτέρου· εἴτ' ἐκ τῶν τρίτων,
 πλὴν οὐ πᾶσιν ἐπάναγκες ἢν τοῖς ἐκ τῶν τρίτων ἢ τετάρτων,
 ἐκ δὲ τοῦ τετάρτου μόνοις ἐπάναγκες τοῖς πρώ-
 τοις καὶ τοῖς δευτέροις· εἴτ' ἐκ τούτων ἴσον ἀφ' ἐκάστου τιμή-
 20 ματος ἀποδειξάι φησι δεῖν ἀριθμόν. ἔσονται δὲ πλείους οἱ
 ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων καὶ βελτίους διὰ τὸ ἐνίους μὴ
 αἰρεῖσθαι τῶν δημοτικῶν διὰ τὸ μὴ ἐπάναγκες. ὡς μὲν οὖν
 οὐκ ἐκ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας δεῖ συνιστάναι τὴν τοι-
 25 αὐτὴν πολιτείαν, ἐκ τούτων φανερόν καὶ τῶν ὑστερον ῥηθησομέ-
 νων, ὅταν ἐπιβάλλῃ περὶ τῆς τοιαύτης πολιτείας ἢ σκέψις·

mluví-li se však o ní, jako by byla nejlepší po oné první ústavě, správné to není. Vždyť někdo by snadno mohl více vyzdvihovat lakónskou ústavu nebo nějakou jinou, která je aristokratičtější.

Někteří tvrdí, že nejlepší ústava by měla být smíšená ze všech ústav, a proto také chválí lakedaimonské zřízení (o něm jedni říkají, 35 že se skládá z oligarchie, monarchie a demokracie, přičemž královský úřad pokládají za prvek monarchie, radu starších za prvek oligarchie a vládu eforů za prvek demokratického uspořádání, protože efoři jsou voleni z lidu. Jiní zase soudí, že eforát je prvkem tyranni- 40 dy, a nalézají demokratické prvky ve společném stolování a v jiných ustanoveních o každodenním životě). V těchto *Zákonech* se však 1266^a říká, že nejlepší zřízení má být složeno z demokracie a tyrannidy, které někdo nemusí vůbec pokládat za politická zřízení, nebo je může označit za nejhorší ze všech. Lépe tedy soudí ti, kteří mísí dohromady více ústav; neboť ústava, která je složena z více prvků, je 5 lepší.

Kromě toho ona ústava zjevně v sobě nemá nic monarchického, nýbrž obsahuje jen oligarchické a demokratické prvky; přitom se však kloní spíše k oligarchii. Je to zřejmé z obsazování úřadů. Neboť ustanovení, že úředníci se ze zvolených občanů vybírají losováním, se sice týká jak bohatých, tak chudých, avšak to, že zámožnější ob- 10 čané jsou povinni zúčastnit se jednání sněmu, navrhovat úředníky a vyřizovat jiné záležitosti obce, kdežto druzí jsou těchto povinností zproštěni, je oligarchické; právě tak i snaha obsadit většinu úřadů zámožnými občany a nejdůležitější úřady lidmi s nejvyšším odhadem majetku.

Oligarchicky se zde ustanovuje i volba rady. Voleb jsou sice po- 15 vinni se zúčastnit všichni, ale nejprve se navrhují jména z první majetkové třídy a pak stejným způsobem ze druhé; potom ze třetí, ale navrhovat jména ze třetí a čtvrté třídy nemusí všichni a návrhy jmen ze čtvrté třídy jsou povinné jen pro první a druhou třídu. Z těch, co budou takto navrženi, má se potom, jak se tam říká, ustanovit stejný 20 počet členů rady z každé majetkové třídy. Voliči z nejvyšších tříd a z významnějších rodů budou ovšem početnější, protože někteří příslušníci lidu nebudou volit, když to není jejich povinností. Z toho je tedy zřejmé, že toto zřízení nemůže být složeno z demokracie a monarchie, a to se nám potvrdí i při dalším výkladu, až přejdeme 25 ke zkoumání ústav tohoto druhu.

ἔχει δὲ καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων τὸ ἐξ αἰρετῶν αἰρετοῦς ἐπικίνδυνον. εἰ γὰρ τινες συστήναι θέλουσι καὶ μέτροι τὸ πλῆθος, αἰεὶ κατὰ τὴν τούτων αἵρεθήσονται βούλησιν. τὰ
30 μὲν οὖν περὶ τὴν πολιτείαν τὴν ἐν τοῖς Νόμοις τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

7

Εἰσὶ δὲ τινες πολιτεῖαι καὶ ἄλλαι, αἱ μὲν ἰδιωτῶν αἱ δὲ φιλοσόφων καὶ πολιτικῶν, πάσαι δὲ τῶν καθεστηκυῶν καὶ καθ' ἃς πολιτεύονται νῦν ἐγγύτερόν εἰσι τούτων ἀμφοτέρων. οὐδεὶς γὰρ οὔτε τὴν περὶ τὰ τέκνα κοινότητα καὶ τὰς
35 γυναικάς ἄλλος κεκαινοτόμηκεν, οὔτε περὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων ἀρχονται μᾶλλον. δοκεῖ γὰρ τισὶ τὸ περὶ τὰς οὐσίας εἶναι μέγιστον τετάχθαι καλῶς· περὶ γὰρ τούτων ποιείσθαι φασι τὰς στάσεις πάντας. διὸ Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τοῦτ' εἰσήνεγκε πρῶτος·
40 φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν. τοῦτο 1266^b δὲ κατοικιζόμεναις μὲν εὐθύς οὐ χαλεπὸν ᾤετο ποιεῖν, τὰς δ' ἤδη κατοικουμένας ἐργωδέστερον μὲν, ὅμως δὲ τάχιστ' ἂν ὀμαλισθῆναι τῷ τὰς προίκας τοὺς μὲν πλουσίους διδόναι μὲν λαμβάνειν δὲ μὴ, τοὺς δὲ πένητας μὴ διδόναι μὲν λαμβάνειν δέ. Πλάτων δὲ τοὺς Νόμους γράφων μέχρι μὲν τινος ᾤετο δεῖν ἔαν, πλείον δὲ τοῦ πενταπλασίαν εἶναι τῆς ἐλαχίστης μηδενὶ τῶν πολιτῶν ἐξουσίαν εἶναι κτήσασθαι, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο λανθάνειν τοὺς οὕτω νομοθετοῦντας, ὃ λανθάνει νῦν, ὅτι τὸ τῆς οὐσίας τάπτου-
10 τας πλῆθος προσήκει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλῆθος τάπτειν· ἔαν γὰρ ὑπεραίρη τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος ὃ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀνάγκη τὸν γε νόμον λύεσθαι, καὶ χωρὶς τῆς λύσεως φαῦλον τὸ πολλοὺς ἐκ πλουσιῶν γίνεσθαι πένητας· ἔργον γὰρ μὴ νεωτεροποιεῖν εἶναι τοὺς τοιούτους, διότι μὲν οὖν ἔχει
15 τιὰ δύναμιν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἢ τῆς οὐσίας ὀμολότης, καὶ τῶν πάλαι τινὲς φαίνονται διεγνωκότες, οἷον καὶ Σόλων ἐνομοθέτησεν, καὶ παρ' ἄλλοις ἔστι νόμος ὃς κωλύει κτάσθαι γῆν ὀπόσην ἂν βούληται τις, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πωλεῖν οἱ νόμοι κωλύουσιν, ὥσπερ ἐν Λοκροῖς νόμος

S určitým nebezpečím je spojena i volba úředníků z předem zvoleného počtu. Budou-li totiž někteří držet spolu, volba dopadne vždy podle jejich vůle, i když jich nebude mnoho.

Tak je to tedy s ústavou navrženou v *Zákonech*.

30

7

Jsou však ještě i některé jiné ústavy, navržené jednak od lidí bez zkušeností se správou obcí, jednak od filosofů a politiků, ale všechny jsou zavedeným ústavám, podle nichž se nyní obce spravují, bližší než ony dvě. Nikdo jiný totiž nepřišel s novotami o společných dětech a ženách, ani o společném stolování žen, nýbrž všichni 35 vycházejí spíše z toho, co je nutné.

Někteří pokládají za nejdůležitější, aby byly dobře uspořádány majtkové poměry; neboť kvůli nim prý vznikají všechny rozbroje. Proto Faleas z Chalkedonu, a to jako první, podal návrh v této věci: říká totiž, že majetky občanů mají být stejně velké. Domníval se, že 40 by nebylo obtížné to zavést hned při zakládání obcí, kdežto v již založených obcích by to bylo spojeno s větší námahou, avšak i tam by se poměrně rychle dosáhlo vyrovnání tím, že by bohatí věno dávali, ale nedostávali, a chudí nedávali, ale dostávali. Platón při psaní *Zá- 5 konů* měl zato, že je v tom třeba ponechat do určité míry volnost, ale žádnému občanu nemělo být dovoleno, aby získal více než pětinašobek nejmenšího majetku, jak jsme již uvedli dříve. Těm však, kteří dávají takové zákony, by nemělo uniknout to, co jim uniká, že totiž při omezování velikosti majetku je třeba omezovat i počet dětí; neboť převýší-li počet dětí velikost majetku, nutně se poruší zákon, a kromě jeho porušení je špatné i to, když mnozí z bohatých zchudnou. Je pak těžké, aby se takoví lidé nestali podněcovateli rozbrojů.

K poznatku, že vyrovnávání velikosti majetku má určitý vliv na 15 občanské společenství, došli zjevně již i někteří staří zákonodárci, jako například Solón, který o tom vydal zákony. Zákon, který zakazuje nabývat libovolně množství pozemků, je i v jiných obcích. Podobné zákony zakazují prodávat majetek, jako např. zákon